

TOM HOLLAND

VLADAVINA

Kako je krščanstvo
preobrazilo svet

»Če vas odlične knjige
spodbujajo, da na svet
pogledate na povsem nov
način, potem je *Vladavina*
res odlična knjiga. Polna
učenosti, navdušenja in
dobrega humorja.«

Sunday Times

TOM HOLLAND

VLADAVINA

Kako je kršćanstvo
preobrazilo svet

ZALOŽBA
DRUŽINA

ANTIKA 29

I.	ATENE	31
	HELESPONT leta 479 pr. Kr.	31
	Pripoveduj mi laži	37
	Ljubitelji modrosti	45
II.	JERUZALEM	55
	JERUZALEM leta 63 pr. Kr.	55
	Kakor človek morate umreti	64
	Zaveza	75
III.	POSLANSTVO	85
	GALACIJA leta 19 po Kr.	85
	Duh Postave	92
	Prižgi moj ogenj	100
IV.	VEROVANJE	110
	LYON leta 177 po Kr.	110
	Živi kamni	119
	Ohranjanje vere	128
V.	DOBRODELNA LJUBEZEN	137
	PESINUNT leta 362 po Kr.	137
	Delitev dobrin in skrb za drugega	144
	Zaklad v nebesih	149
VI.	NEBESA	158
	GORA GARGANO leta 492 po Kr.	158
	Vojna v nebesih	163
	Molitvena žarišča	171
VII.	IZHOD	176
	KARTAGINA leta 632	176
	Vsi po vrsti Angleži	184
	Trk civilizacij	189

KRISTJANSTVO 195

VIII.	SPREOBRNENJE	197
	FRIZIJA leta 754.....	197
	Meč in pero.....	202
	Vrnitev plime.....	209
IX.	REVOLUCIJA	216
	CAMBRAI leta 1076.....	216
	Vzpostavitev prava.....	224
	Na ramenih velikanov.....	232
X.	PREGANJANJE	239
	MARBURG leta 1229.....	239
	Velika in sveta vojna.....	247
	Večni Jud.....	254
XI.	TELESNOST	261
	MILANO leta 1300.....	261
	Kristusove neveste.....	267
	Vreči prvi kamen.....	274
XII.	APOKALIPSA	280
	TABOR leta 1420.....	280
	Nova zemlja.....	287
	Ovce med volkovi.....	293
XIII.	REFORMACIJA	300
	WITTENBERG leta 1520.....	300
	Tukaj stojim.....	306
	Čiščenje megle.....	316
XIV.	VESOLJE	322
	LEIDEN leta 1620.....	322
	Vsem postati vse.....	328
	Zvezdni sel.....	334

MODERNOST 343

XV.	SVETI DUH	345
	ST GEORGE'S HILL leta 1649.....	345
	Ni drugega učitelja razen Luči.....	353
	Grbčevo napredovanje.....	360
XVI.	RAZSVETLJENSTVO	368
	TOULOUSE leta 1762.....	368
	A gorje vam, bogataši.....	376
	Nezgode kreposti.....	384
XVII.	RELIGIJA	391
	BARODA leta 1825.....	391
	Judovstvo.....	398
	Zločin proti človeštvu.....	404
XVIII.	ZNANOST	411
	THE JUDITH RIVER leta 1876.....	411
	Nova reformacija.....	419
	Obisk pri <i>diplodoku</i>	425
XIX.	SENCA	433
	REKA SOMA leta 1916.....	433
	Zmagoslavje volje.....	441
	Zvežite jih v temi.....	449
XX.	LJUBEZEN	459
	ABBAY ROAD leta 1967.....	459
	Dolga pot do svobode.....	468
	Upravljanje krutosti.....	475
XXI.	PREBUJENSTVO	484
	ROSTOCK leta 2015.....	484
	Blagoslovljen sad.....	492
	Kar je v očeh sveta slabotno.....	501

Zahvale 511

Slike 513

Sklici 557

Toda verjeti, da bi bilo cesarja mogoče pridobiti za Kristusa, je bilo resnično verjeti v čudeže.

Ohranjanje vere

Poleti 313 je bila Kartagina močno razburkano mesto. Starodavni tekmeec Rima za prevlado v zahodnem Sredozemlju, ki so ga legije uničile, potem pa je bilo – tako kakor Korint – ponovno ustanovljeno kot rimska kolonija, si je pridobilo svoj nesporni vodilni položaj na obali nasproti Sicilije kot prestolnica Afrike. Tako kakor Rim in Aleksandrija je postala eno izmed velikih krščanskih središč. Za ta položaj je, po besedah enega kartažanskih kristjanov, zaslužna »kri mučencev«.¹⁶⁰ Cerkev v Afriki je že dolgo nosila brazgotine preganjanja. Sodna usmrtitev najbolj slavnega kartažanskega škofa, znanega učenjaka Ciprijana po imenu, leta 258, je kristjane potrdila v posebno bojevitom razumevanju njihove vere. Čistost je bila vse. Z zlom v svetu se ni smelo sklepati nikakršnega kompromisa. Vera ni bila nič, če zanjo ni bilo vredno umreti. Zato je bila Afrika leta 303, ko je bil izdan cesarski odlok, ki je kristjanom zapovedal, naj predajo oblastem svoje svete knjige ali pa se soočijo s smrtjo, v ospredju odpora proti odloku. Deželne oblasti, ki so bile odločene zlomiti Cerkev, so razširile odlok z ukazom, da mora sleherni žrtvovati bogovom. Nepokorne kristjane so zbrali, jih vključene privedli v Kartagino in mnoge od njih usmrtili. Do trenutka, ko je dve leti pozneje preganjanje končno pojenjalo, je še več krvi mučencev utrdilo prepričanje kristjanov po vsej Afriki, da Bog zahteva čistost brezpogojne in neomadeževane vere. Deset let po najbolj divjem preganjanju, ki ga je preživela kartažanska Cerkev, je bilo razpoloženje v mestu tesnobno, razdražljivo, napeto. Smrt škofa Majorina je bila strelovod za raznolike napetosti. Eno vprašanje je prevladovalo. Kako naj kristjani po zagrizenem prizadevanju, da bi bila Cerkev izbrisana z obličja Afrike, najbolje branijo svetost svoje vere?

Tri stoletja po Kristusovem rojstvu so posledice tega vprašanja segale daleč preko meja same Cerkve. Škofje v velikih mestih so bili na dobri poti, da postanejo javne osebnosti. Če se je država nagnila k

preganjanju, potem se je lahko tudi cesar občasno odločil, da jim gre na roko. Ker se je leta 260, le desetletje po Origenovi aretaciji in mučenju, spremenila oblast, so cerkve dobile posebej pomembno pravico: pravico do lastnine. Škofje, ki so že razpolagali s precejšnjo oblastjo zaradi pravice patronata, pokroviteljstva, so potemtakem še povečali že tako velik vpliv. To, da so bili izvoljeni, je moč in obseg njihovega vodstva še povečalo. Njihova oblast nad rastočo čredo je bila nekaj, kar je vsak rimski uradnik nejevoljno spoštoval. Uničujoče preganjanje, ki se je začelo leta 303, tega ni zmanjšalo. Resnično je neuspeh pokrajinskih oblasti pri izkoreninjanju Cerkve služil, če sploh čemu, le povečanju ugleda tistih voditeljev, ki so oblastem kljubovali. Ko je bil poleti 313 izvoljen novi škof za Majorinovega naslednika, se morda po tradicionalnih merilih rimskih vladajočih slojev ni zdel kaj prida izrazita osebnost. Donat je prišel iz Casae Nigrae, nepomembnega mesta na jugu daleč proč od Kartagine na robu puščave, »kjer iz požgane zemlje ne raste nič drugega kakor strupene kače«. ¹⁶¹ Vendar pa je ta strog in robot podeželan – prav zato, ker je zavračal vse statusne oznake – lahko zahteval zase vpliv v Kartagini, ki ji ni dolgoval ne bogastva ne izobrazbe. Moč ga je naredila nevarnega – in ker je bil nevaren, so se ga ljudje bali.

Vendar pa škofovi najbolj zagrizeni sovražniki niso bile deželne oblasti, ampak njegovi sovražniki. Donat ni bil namreč edini, ki je vodstvo kartažanske Cerkve zahteval zase. Imel je tekmeča. Cecilijan je dobil škofovsko mesto dve leti prej, vendar so njegovi izvolitvi silovito oporekali. Čeprav je bil sposoben, močan in izkušen upravitelj, je bil znan po norčevanju iz mučencev kot posebnih Božjih ljubljencev. Zaradi tega slovesa bi bil tudi v najboljših časih nesprejemljiv za številne kristjane v Kartagini, toda časi niso bili najboljši. Cerkev v Afriki je bila razklana od glave do pete. Medtem ko so se mnogi njeni voditelji strinjali s prepričanjem enega od škofov, da je za Cecilijana bolje, da »gori v ognju on kakor pa sveti spisi«, spet drugi temu niso prikimavali. Med največjim preganjanjem so namreč nekateri kristjani predali svete spise oblastem. Za Donata in njegove privrženca je bilo to izdaja, ki je ni bilo mogoče odpustiti. Tisti, ki so hranili svete spise in jih potem predali – *traditores*, kakor so jih zaničljivo imeno-

vali – niso več veljali za kristjane. Svojo kožo so rešili na račun svoje duše, njihova mnenja so bila zaradi okužbe rakava. Samo ponovna potopitev v krstno vodo jih more očistiti greha. Toda daleč od tega, da bi *traditores* priznali svojo krivdo, so, nasprotno, za svojega škofa postavili Cecilijana. O njem so se širile govorice, da ni bil samo *traditor*, ampak da je sodeloval pri preganjanju tistih, ki niso hoteli predati svetih spisov. Kakšna sprava bi bila lahko med dvema tako nasprotnima stališčema, med tistimi, ki so vztrajali v kljubovanju svetu, in tistimi, ki so z njim raje sklepali kompromise, med donatisti in cecilijanisti? Pokazala se je mračna in vznemirljiva resnica: skupna verovanja lahko služijo tako za delitev krščanskega ljudstva kakor za njegovo povezovanje.

Donat se je seveda v svojem stremljenju, da bi ozdravil razkol, obrnil na nebesa. Njegovi privrženci so dobesedno pobožno verjeli trditvam svojega škofa, da ima neposredno zvezo z Bogom. Ker ni bilo takšnega Božjega odgovora, ki bi cecilijance prepričal, se je Donat znašel pred neodločljivo potrebo po dodatnem viru avtoritete. Na srečo se je le leto pred njegovo izvolitvijo za škofa zgodil čudež. Kakorkoli že, videti je bilo, da so dogodki leta 312 osupnili kristjane. Tega leta je Italijo pretresel ponovni izbruh državljanske vojne. V mesto je vkorakal pretendent za vladarja Rima po imenu Konstantin, ki je na bregovih reke Tibere ob Milvijskem mostu izbojeval odločilno zmago. Njegov tekmeč se je utopil v reki. Ob vstopu v starodavno prestolnico je Konstantin nosil glavo svojega premaganega sovražnika, nasajeno na kopje. Pokrajinski uradniki iz Afrike, ki so jih poklicali na srečanje s svojim novim gospodarjem, so to trofejo vestno občudovali. Kmalu zatem so jo v dokaz Konstantinove veličine poslali v Kartagino. Vendar pa je bilo poslano tudi nekaj veliko bolj nepričakovanega. V mesto je namreč prispel paket pisem, iz katerih je bilo moč razbrati jasno naklonjenost do kristjanov. Upravitelju je bilo naročeno, naj Cerkvi vrne vse posesti, ki so ji jih zaplenili; Cecilijanu – prebrisanemu spretnemu, ki je že poskrbel, da je pisal Konstantinu in mu poslal svoje bujne čestitke – je bila osebno zagotovljena cesarjeva naklonjenost do »najsvetejše Katoliške cerkve«. ¹⁶² Kmalu zatem je v Kartagino prispelo še eno cesarjevo pis-

mo. V njem je upravitelju naročil, naj Cecilijana in njegove duhovnike oprosti bremena državljanskih dajatev. Donat, ogorčen zaradi naklonjenosti, ki je je bil deležen njegov tekmeč, se je kljub vsemu zavedal njenih širših posledic. Konstantin ni bil samo milostno strpen do Cerkve, marveč je pisal skoraj tako, kakor da je kristjan.

In tako se je tudi zgodilo. Sčasoma se bodo pripovedovale izjemne zgodbe o tem, kako je Konstantin sprejel Kristusa, kako je zvečer pred svojo veliko zmago pri Milvijskem mostu videl na nebu križ, potem pa ga je v sanjah obiskal še sam Odrešenik. Odtlej ni cesar do konca svojega življenja nikoli dvomil, komu dolguje vladarstvo nad svetom. Kljub temu je Konstantin potreboval nekaj časa, ne glede na to, kako hvaležno mu je bil predan, da je resnično dojel radikalno in prevratno naravo svojega novega pokrovitelja. Sprva je na krščanskega Boga gledal le kot na variacijo na isto temo. Navsezadnje bi za trditev, da obstaja eno samo vsemogočno božanstvo, težko rekli, da izvira od judov ali kristjanov. Filozofi so to učili vsaj od Ksenofanovih časov dalje. Mnogo jih je v rimskem svetu imelo za samoumevno, da je Vrhovno Bitje vladalo vesolju bolj kot ne tako, kakor je cesar vladal svetu s prenašanjem pooblastil na uradnike. Ko je Karakala prispel v Aleksandrijo, je v bistvu za takšno vlogo določil Serapisa, drugi so jo podelili Jupitru ali Apolonu. Že stoletje se je stremelo za tem, da se za vse rimske državljanke določi enotna, splošno sprejeta religijska obveza, *religiones*, – in se s tem cesarstvu zagotovi naklonjenost nebes sredi vseh številnih kriz, ki ga mučijo. Konstantin je s priznanjem Kristusovega prvenstva hotel, da bi se kristjani pridružili svojim sodržavljanom pri iskanju tega nujnega cilja. Leta 313, ko je izdal razglas, ki je krščanstvu prvič dal pravni status, se je vzdržal in ni imenoval »božanstva, ki sedi v nebesih«. ¹⁶³ To nedoločenost je namerno dopustil. Izbiro, koga bodo njegovi podložniki priznali za »vrhovno božanstvo«, ¹⁶⁴ Kristusa ali Apolona, je Konstantin hotel prepustiti njim. Kjer so bile delitve, je spuščal meglo.

Potem pa je iz Kartagine priplul Donat. Težko si je predstavljati človeka, ki bi bil manj pripravljen sklepati kompromise. Še preden je bil izvoljen za škofa, so on in njegovi privrženci naredili pomemben

korak in se Konstantinu pritožili nad Cecilijanom in zahtevali, naj ga odstavi. Cesar, ki je bil začuden zaradi takšnih delitev med kristjani, je Donatu kljub temu dovolil, da predstavi svoj primer pred skupino škofov – ti so ga takoj razglasili za krivega. Donat se je pritožil; in njegov primer je bil zopet zavržen. Kljub temu je Konstantina še naprej gnjavil s pritožbami. Ko se je leta 316 uspel izmuzniti straži, ki mu jo je dal postaviti naveličani cesar, in se vrniti v Afriko, je njegov pobeg le potrdil Konstantinovo mračno mnenje o škofovi upornosti. Zato so od takrat naprej imeli v ostrem spopadu med donatisti in cecilijanisti slednji moč rimske države na svoji strani. »Kaj ima cesar s Cerkvijo?«¹⁶⁵ To Donatovo vprašanje, čeprav prežeto z ogorčenjem in zamero, je bilo v resnici retorično. Nič manj kakor katerikoli drugi škof je Konstantin verjel, da mu je zaupano nebeško poslanstvo ohranjanja enotnosti krščanskega ljudstva. Begalo in razjarjalo ga je izročilo, ki ga je utelešal Donat, prepričanje, da Cerkev najbolj ugaja Bogu takrat, ko njeni člani zavračajo tiste svoje sobrate, ki so zapadli v greh. »Takšni prepiri in spori,« je bil vznemirjen, »lahko izzovejo najvišje božanstvo ne le proti človeškemu rodu, ampak tudi proti meni samemu.«¹⁶⁶ S podporo Cecilijanu je Konstantin jamčil škofom po vsem cesarstvu, da se lahko zanesejo na njegovo podporo pod pogojem, da privolijo v cesarjevo željo po enotni Cerkvi. Donat je moral medtem živeti z bolečim spoznanjem, da je njegovo zahtevo po vodenju kristjanov v Afriki sprejel le malokdo zunaj pokrajinskih meja. Prav Cecilijevi privrženci so bili v očeh sveta pristni »katoličani«, Donatovi pa še vedno »donatisti«.

Kakor so se morali škofje truditi, da bi se prilagodili novim okoliščinam, ki jih je napovedala Konstantinova zmaga pri Milvijskem mostu, se je moral tudi cesar sam. Ker je hotel v celoti razumeti, kaj pomeni biti Kristusov služabnik, se je znašel v težavnem učnem procesu. V svojih sporih z Donatom je odkril, s čim se je pravzaprav soočil v Cerkvi: z organizacijo, nad katero kljub vladanju svetu ni imel nobenega formalnega nadzora. Za razliko od svečenikov, ki so tradicionalno posredovali med Rimom in nebese, se škofje niso obremenjevali z obredi, ki bi jih lahko on kot Avgustov dedič vodil. Namesto tega so na Konstantinovo veliko razočaranje vztrajali v prepiranju ob vprašanjih,

XXI.

PREBUJENSTVO

ROSTOCK
leta 2015

»Politika je včasih naporna.« Angela Merkel, ki je govorila najstnikom v telovadnici njihove šole, je vedela, o čem govori. Odraščala je pod komunistično vladavino, potem pa se je povzpela do kanclerke združene Nemčije, največjega in najpomembnejšega evropskega gospodarstva. Po desetih letih na položaju je vedela, da odločitve le redko nič ne stanejo. Sedaj se je na televiziji v živo, iz oči v oči, spogledala s tem, kaj lahko ena od njenih politik pomeni za štirinajstletno dekle. Reem Sahwil, Palestinka, rojena v begunskem taborišču, je odpotovala v Nemčijo, da bi se zdravila zaradi cerebralne paralize. Tekoče je govorila nemško in bila najboljša v svojem razredu: izkazala se je kot model priseljenke. Zakaj so potem njo in njeno družino deportirali? Merklova, ki ji je bilo vidno neprijetno, je skušala pojasniti. »Veste, da je v palestinskih begunskih taboriščih v Libanonu tisoče in tisoče ljudi, in če bi rekli, vsi lahko pridete, in vi iz Afrike, vsi lahko pridete k nam – tega preprosto ne bi mogli več obvladovati.« Obrnila se je k voditelju, poskušala je razložiti – potem pa se sredi stavka ustavila. Sahwil je zajokala. Merklova se ji je približala, se je nerodno dotaknila, potem pa jo pobožala po laseh. »Vem, da ti je težko.« Sahwil, ki je zadrževala solze, se je poskušala nasmehnuti. Merklova je položila roko na dekličino ramo in jo tolažila, kolikor je le mogla. »Zelo dobro si razložila razmere, v katerih se znajdejo številni ljudje.«⁷⁵⁶

Kanclerka je razumela, da je hoja po poti najmanjšega odpora ključ za obstanek na vrhu politike. Sovražnost do migrantov je bila brezčasno čustvo. Vladarji so postavljali zidove že od začetka civilizacije. Nasilje nad ljudmi drugačnega videza in jezika je bilo stalnica skozi zgodovino. Pred nekaj desetletji so Rostock pretresli dvodnevni nemiri proti beguncem. Takrat, leta 1992, je bil pogled na ljudi z oddaljenih celin na mestnih ulicah nenavaden. Evropejci so pripadali civilizaciji, ki je bila dolgo izjemna zaradi velike kulturne enovitosti. Skoraj vsi so bili stoletja kristjani, le tu in tam je bila izjema judovska skupnost. Zmaga Otona Velikega nad Madžari je bila odločilna prelomnica v zmožnosti tujcev, da prodrejo v osrčje kristjanstva. Nikjer drugje v Evraziji ni bilo tako varno pred lokostrelci na konjih, ki so sicer v glavnem prevladovali na srednjeveškem bojnem polju. Šele s širjenjem otomanske moči, ki je dvakrat pripeljala muslimanske vojske pred vrata Dunaja, so krščansko Evropo resno ogrožali nasprotniki, ki niso sprejemali njene vere. Tudi to se je končalo z umikom. Ko je evropsko ladjevje preplavilo oddaljene oceane, ko so evropske zastave plapolale nad oddaljenimi kolonijami in so se evropski izseljenci naselili po vsem svetu, se je Evropejcem vedno bolj zdelo, da je njihova celina neosvojljiva. Množične migracije so bile nekaj, kar so prinesli v dežele Neevropejcev – ne pa obratno.

Vendar se je to od konca druge svetovne vojne naprej spremenilo. Zaradi višje življenjske ravni se je ogromno število priseljencev iz neevropskih držav naselilo v zahodni Evropi. Nemčija je desetletja skrbno urejala hitrost in obseg priseljevanja, sedaj pa je bilo videti, da ta nadzor ne deluje več. Ko je Merklova razlagala dejstva hlipajoči najstnici, je dobro vedela, da se kriza onkraj nemških meja stopnjuje celo v tistem trenutku, ko je govorila. Vse tisto poletje je namreč šlo čez Balkan tisoče in tisoče migrantov in beguncev iz muslimanskih držav. Prizor je prebudil globoke prastare podedovane strahove. Na Madžarskem se je govorilo o novi otomanski invaziji. Celo v zahodni Evropi, v deželah, ki jih muslimanske vojske niso nikoli osvajale, se je ogromno ljudi počutilo nelagodno. Strah, da bi se zganil ves Vzhod, je segal daleč v preteklost. »Ravan je bila temna od njihovih korakajočih čet in do koder so oči lahko zrle skozi mrak, so kot gnusne gobe po vsem obleganem

mestu rasli veliki tabori črnih ali temno rdečih šotorov.«⁷⁵⁷ Tako je Tolkien, ki je pisal leta 1946, opisal obleganje Sauronove vojske mesta Minas Tirith, branika svobodnih dežel Zahoda. V vrhuncu *Gospodarja prstanov* sta otipljivo odmevala pomembna dogodka iz leta 955: napad na Augsburg in bitka pri Lechu. Moder in v bitkah izkušen učenjak, ki ga je v njegovem poslanstvu posvetila nadnaravna sila, je stal pred vrati razdejanega mesta in preprečeval sovražnikovo napredovanje. Ravno ko se je zdelo, da imajo napadalci zmago v svojih rokah, je prispela vojska konjenikov v oklepih, da bi se pomerila na bojnem polju. Kralj, oborožen s svetim orožjem, je zahteval izpraznjen cesarski prestol. Leta 2003 je film *Gospodar prstanov* prinesel Aragornovo zmago nad renčičimi hordami Mordorja milijonom, ki niso še nikoli slišali za bitko pri Lechu. Otonova obramba kristjanstva, zloščena in prepakirana za enaindvajseto stoletje, je še vedno imela nadzemeljski blišč.

Tisto poletje 2014 pa so Otonovo zapuščino zasenčile številne ironije. Otonovega plašča ni prevzela nemška kanclerka, ampak predsednik madžarske vlade. Victor Orbán je bil do nedavnega samooklicani ateist, a ga to ni odvrnilo od dvoma – podobno kakor bi storil Oton –, da bi bilo kdaj mogoče nekrščene prišleke zares integrirati. »To je pomembno vprašanje, kajti Evropa in evropska kultura imata krščanske korenine.« Potem, ko je tistega septembra policiji ukazal, naj odstrani begunce z vlakov in postavi ograje vzdolž madžarske južne meje, je posvaril, da je ogrožena duša Evrope. Do enakega zaključka je med spremljanjem emigrantske krize prišla tudi Merklova. Toda njen odgovor je bil nasproten od Orbánovega. Čeprav so ministri v njeni vladni koaliciji pritiskali, naj zapre nemške meje, je to zavrnila. Ogromne množice Sircev, Afganistancev in Iračanov so začele prihajati na Bavarsko. Kmalu jih je prišlo več kakor deset tisoč na dan. Množice domačinov so se zbirale na železniških postajah in prišleke bodrile, nogometni navijači so na tekmah dvigovali transparente s pozdravi. Ti prizori, je izjavila kanclerka, »izrisujejo sliko Nemčije, zaradi katere smo lahko ponosni na svojo državo.«⁷⁵⁸

Merklova ni stala nič manj v senci zgodovine svojega ljudstva kakor Orbán. Vedela je, kam lahko pripelje strah pred poplavo tujcev.

TOM HOLLAND

VLADAVINA

Kako je krščanstvo
preobrazilo svet

© Družina d. o. o., 2022

Prevod: Drago Ocvirk

Jezikovni pregled: Vida Frelih

Oblikovanje in prelom: Pavla Bonča

Izdala in založila: Družina d. o. o.

Odgovarja: Tone Rode

Tiskano v Sloveniji

Naklada: 600 izvodov

Ljubljana 2022

Izdajo knjižnega dela je sofinancirala Javna agencija
za knjigo Republike Slovenije.

Več informacij o knjigah založbe Družina najdete na:

www.druzina.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji

Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

27-9

27:008

94(100)

HOLLAND, Tom, 1968-

Vladavina : kako je krščanstvo preobrazilo svet / Tom Holland ;
[prevod Drago Ocvirk]. - Ljubljana : Družina, 2022

Prevod dela: Dominion : how the Christian revolution remade
the world

ISBN 978-961-04-0963-2

COBISS.SI-ID 136862211
